

קריעה על ראיית ערי יהודה, ירושלים, ומקום המקדש

1) תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף כו עמוד א

ואלו קרעין שאין מתאחין: הקורע על אביו, ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא, ועל אב בית דין, ועל שמועות הרעות, ועל ברכת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים. וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים...

...ערי יהודה מנלן? - דכתיב ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה' וגו'. אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: הרואה ערי יהודה בחורבנן - אומר: ערי קדשך היו מדבר, וקורע. ירושלים בחורבנה - אומר: ציון מדבר היתה ירושלים שממה, וקורע. בית המקדש בחורבננו - אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך אבתינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה, וקורע. קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים. ורמינהו: אחד השומע ואחד הרואה, כיון שהגיע לצופים - קורע, וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה! - לא קשיא: הא - דפגע במקדש ברישא, הא - דפגע בירושלים ברישא.

2) בית יוסף אורח חיים סימן תקסא

הרואה ערי ישראל בחורבנן אומר על הראשונה שרואה ערי קדשך היו מדבר (ישעי' סד ט) וקורע. מימרא דרבי אלעזר בפרק אלו מגלחין (מו"ק כו.) אלא ששם כתוב ערי יהודה וכך הם דברי כל הפוסקים וגם רבינו כתב כן בטור יורה דעה סימן ש"מ (רצב): וערי ישראל דכתב הכא לאו דוקא וכן המנהג שלא לקרוע אלא על ערי יהודה דוקא (וקיימא לן) [וקשה לי] דכיון דבגמרא מייתי לה מדכתיב (ירמיה מא ה) ויבאו אנשים משכם משילו ומשמרון מגלחי זקן וקרועי בגדים הוה ליה למימר דעל כל ערי ישראל קורעין דהא הני עירות ערי ישראל הם ולא ערי יהודה ושמא יש לומר דהני לא קרעו בגדיהם עד שראו המצפה שהיה מערי יהודה. והאי ערי יהודה בחורבנן דקאמר דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל אבל אם יש בהן ישוב אע"פ שהן בידי גויים היה נראה לכאורה דאין צריך לקרוע ואפשר דכל שהן בידי גויים אע"פ שיש בהן ישוב בחורבנן מיקרי וכן עיקר.

3) שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקסא. דין הרואה ערי יהודה וירושלים והמקדש בחורבנן, ובו ה' סעיפים.

סעיף א - הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר: ערי קדשך היו מדבר, וקורע. ואינו חייב לקרוע אלא כשמגיע סמוך להם כמו מן הצופים לירושלים. **סעיף ב** - הרואה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון היתה מדבר שממה; וכשרואה בית המקדש, אומר: בית קדשנו ותפארתנו אשר הללך בו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה, וקורע. ומהיכן חייב לקרוע, מן הצופים; ואח"כ כשיראה המקדש קורע קרע אחר, וכל קריעה טפח; ואם בא דרך המדבר, שאז רואה המקדש תחלה, קורע על המקדש, טפח, ואח"כ כשיראה ירושלים מוסיף על קרע ראשון כל שהוא. **סעיף ג** - אם קרע על אחת מערי יהודה, אינו חוזר וקורע כשיראה שאר ערי יהודה; חוץ מירושלים, שחוזר וקורע עליה קרע אחר בפני עצמו; ואם קרע על ירושלים, אינו צריך לקרוע על שאר ערי יהודה. **סעיף ד** - כל הקרעים האלו בידו ומעומד, וקורע כל כסותו שעליו ד עד שיגלה את לבו, ואינו מאחה קרעים אלו לעולם; אבל רשאי לשללן, למללן, ללקטן ולתופרן כמין סולמות. **סעיף ה** - היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא תוך ל' יום, אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר ל' יום, חוזר וקורע (והוא הדין בערי יהודה ובמקדש).

4) מגן אברהם סימן תקסא

א בחורבנן - אע"פ שיושבין בהן ישראל כיון שהאומות מושלים עליהם מקרי חורבן.

5) משנה ברורה סימן תקסא

(ב) בחורבנן - אפילו יושבין בהן ישראל כיון שהישמעאלים מושלים עליהם מקרי בחורבנן.

ב. על ערי יהודה :

ומצד הדין קורעין גם על שאר ערי יהודה. בבא פעם ראשונה לאר"י ופוגש באחת מערי יהודה צריך לקרוע, ואומר "ערי קדשך היו מדבר" (מו"ק שם כ"ו וטוש"ע שם תקס"א) ואח"כ כשבא לירושלם קורע עלי' קריעה אחרת, משא"כ בשאר ערי יהודה כשקרע על אחת מהן אינו קורע על השאר (כמ"ש הרמב"ן והרא"ש ומוכא בב"י). ואם לא קרע על אחת מערי יהודה מכיון שקרע על ירושלם שוב א"צ לקרוע על שאר ערי יהודה, דירושלם המקודשת כוללת גם ערי יהודה אלא שלא ראינו נוהגים לקרוע על שום עיר מערי יהודה חוץ מירושלם. ויש בזה לפי דעתי שני טעמים : האחד שכל שאר ערי יהודה רובן ככלן אינן ידועות לנו כיום. ואפי' הידועות כגון גדרה עקרון ומצפה והדומה ואפי' באר שבע וחברון — לא ידועות אם הן הן על מקומן. טעם שני : שגבול יהודה הוא מירושלם לדרום אר"י (היינו עד סוף גבול הארץ למדבר צין וקדש ברנע ועצמון ונחל מצרים, ע"י תבה"א פ"ג חלוק הארץ יהודה, תוצאת לונץ צד ק"ח בהגהה), והבאים לאר"י באים רובם דרך יפו וחיפה ואין נפגשים עם ערי יהודה עד ירושלם (ובאלה שבאים דרך עזה למשל ישנו רק הטעם הראשון).

6) שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן לז

חיוב קריעה על ראיית מקום המקדש בזמננו, מניין לבני חו"ל הנמצאים בא"י, ועניינים שונים
בע"ה י"ז מרחשוון תשמ"א. מע"כ נכדי אהובי וחביבי חו"ש הרה"ג מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א שלום וברכה לעולם. א. קריעה על ראיית ערי יהודה, ירושלם ומקום המקדש בזמננו. הנה בעניין חיובים דקריעה על ראיית ירושלם וראיית מקום המקדש, ודאי הוא חיוב, כמפורש בברייתא דמו"ק דף כ"ו ע"א. וגם על ערי יהודה איתא שם דקורע, ואיפסק כן ברמב"ם פ"ט מאבל ה"ב, ויותר מפורט בסוף פ"ה דתעניות. ובטור וש"ע סימן מיוחד באו"ח סימן תקס"א, וגם ביו"ד ס"ס ש"מ. ובהיוב הקריעה בערי יהודה וירושלם איתא בלשון הרמב"ם בתעניות שם הט"ז שהוא בחורבנו, והוא כלשון רבי אלעזר במו"ק שם. אבל בין בגמ' בין ברמב"ם איתא גם ביהמ"ק בחורבנו, שזה מילתא דפשיטא, שהרי לא שייך שיבנה אלא כשיבוא מלך המשיח כדאיתא בכמה מקומות, וברמב"ם פ"א מבית הבחירה (אולי כוננת מרן זצ"ל להלכה ד' שאיתא שם דבניין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר, הרי שרק מלך המשיח יוכל לבנותו) ורפי"א ממלכים, שא"כ אפשר לא נאמר גם זה דערי יהודה וירושלם לחידוש דין, וצריך לקרוע אף כשאין בחורבנו, כל זמן שלא בא מלך המשיח. אבל בש"ע באו"ח, דעל ביהמ"ק לא כתב בחורבנה, ורק על ערי יהודה וירושלם, משמע שהוא לדינא לאשמועינן שאם הם בנויין א"צ לקרוע. ועיין בב"י שם דדייק מזה דאם אינן חרבות, שהם מיושבות, אפילו בזה"ז שהם תחת ממשלת עכו"ם היה נראה דא"צ לקרוע. אך מסיק דעיקר דכל שהם בידי עכו"ם אע"פ שיש בהם יישוב, בחורבנו מיקרי. וכן כתבו הט"ז והמג"א סק"א, ופי' המג"א עניין זה ביותר, שכתב אע"פ שיושבין בהם ישראל כיון שהאומות מושלים עליהם מיקרי חורבן. וכלשון המג"א כתב גם במ"ב סק"ב. שא"כ עתה שבחסדי השי"ת אין מושלים האומות על ערי יהודה ועל ירושלם, והם גם מיושבים, הוא טעם גדול שלא לקרוע. אף שעדיין לא באה הגאולה ע"י מלך המשיח, ואנו מתפחדים מהאומות אין לקרוע. דהא הקרא שלמדים משם שצריך לקרוע על ערי יהודה (בירמיה מ"א, ה', ויבואו אנשים משכם משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים וגו') הרי באו אחר שנחרבו ממש, שאין ללמוד מזה אפילו ליום אחד קודם החורבן, אף שהיה ידוע ע"י ירמיהו הנביא ועוד, כי יהיה החורבן. וכ"ש עתה שמקווים אנחנו שמלך המשיח יבוא בקרוב כשהיו כל ערי ישראל על מכונם, שאין צורך לקרוע. אבל כשרואה מקום המקדש שעדיין הוא בחורבנו, ולא שייך שיבנה אלא ע"י מלך המשיח צריך לקרוע בפשיטות. וכשיבוא מלך המשיח במהרה בימינו, אף אם נימא שיהיה קצת זמן עד שיבנה, יורנו מלך המשיח וסנהדרין איך לעשות.

7) שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן עג

...חושבני דכל זמן שרואים עדיין בעיר הקדש והמקדש כנסיות של נכרים וגם קברי עכו"ם וכו', ואין אנו יכולים למעקר פולחנא נוכראה, עדיין היא בחרבנה, ועתה עינינו נשואות לשמים לראותה מהרה בפולחנא דשמיא בבנין בית הבחירה ונגילה בד' ונשמחה בישועתו לנצח.

8) שו"ת בית מרדכי חלק א סימן לג

נצחון צבא ההגנה לישראל במלחמת ששת הימים נגד הצבאות המאוחדים של ארצות ערב הוא אחד הנצחונות המפוארים ביותר בתולדות המלחמות, במיוחד במערכות עם ישראל נגד צורריו ואויביו. ראינו עין בעין כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל ובידו החזקה שמר על מדינת ישראל. וזוהי נחמתו היחידה של עם ישראל אחרי השואה של דורנו נגד האויבים מסביבנו שזממו להשמיד את מדינת ישראל ועם ישראל היושב בה, הבונה והנבנה בקרבה. כיבושם של חצי האי סיני, הגדה המערבית של הירדן, ירושלים העתיקה ובה הכותל המערבי, הר הבית ומקום המקדש הוא השלמת הנצחונות במלחמת השחרור ותקומת מדינת ישראל בה' באייר תש"ח. במגילת תענית שחברה בסוף הבית השני ולאחריו (שבת יג, א) ובה נזכרים הימים הטובים שאין מתענים ואין מספידים בהם, מאחר שנקבעו לציון הנסים במלחמות החיצוניות והפנימיות והמאורעות הגדולים, אין אף אחד, מלבד חנוכה ופורים, שידמה במשקלו ובתוצאותיו לנצחון ישראל שבימים אלה. אחרי חורבן הבית השני הוציאה ממשלת רומי לזכר נצחונה על יהודה וירושלים בימי הקיסרים אספסיאנוס וטיטוס המטבעות הנודעות עם הכתובת: "יודאה קפטה" (יהודה השבויה), מפני שחורבן המקדש נזדה בעיני רומי וגם בעיני ישראל עם אבדן העצמאות המדינית של עם ישראל בארץ ישראל. וכן להיפך, בנצחון ישראל בימים אלה. כיבושה של ירושלים העתיקה ובה מקום המקדש, הר הבית והכותל המערבי, הוא השלמת מלחמת השחרור ותקומת מדינת ישראל העצמאית בה' באיר תש"ח. הפלא של הנצחון בימים האחרונים של חודש אייר של שנת תשכ"ז במלחמתו של עם ישראל בארץ ישראל על קיומו ועל קיום מדינת ישראל היה בארץ ישראל. ועל נס שבארץ ישראל אין חולקין שצריך לומר הלל (ע' מגילה יד, א). והנס של נצחון מלחמת ששת הימים היה כפול: משעבוד לגאולה וממות לחיים, ובוזה לית מאן דפליג שצריך לומר הלל בברכה בשם ומלכות. ע' בשו"ת חיים שאל של הרחיד"א ח"ב, סימן יא (בינתיים נקבע ע"י מועצת הרבנות הראשית לישראל יום כ"ח אייר, יום שיחרורה של ירושלים ומקום המקדש והר הבית, ליום ירושלים, ליום תפילה והודיה באמירת הלל בברכה בשם ומלכות). ביום ז' בסיון תשכ"ז, בתום כנוס הרבנים הארצי בהיכל שלמה בירושלים, בקרתי יחד עם כמה רבנים אצל הכותל המערבי המשוחזר. מי שלא ראה את השמחה אצל הכותל, לא ראה שמחה מימיו. אלפים נהרו אל הכותל ופניהם זהרו מחזוה וגיל, התפללו בלהט ובשמחה והודו לאדון הנפלאות. בין החוגגים הנלהבים היו הרבה שקרעו קריעה כדינא דגמרא: הרואה בית המקדש בחורבנו אומר, וקורע. בראותי זאת פניתי לבני לויטי ואמרתי: עכשיו, אחרי הנצחון על אויבינו וצרינו שמעטים כמותו בדברי ימי עמנו, ואחרי שחרורה של ירושלים העתיקה ובה מקום המקדש והכותל המערבי אין לקרוע עוד בביקורינו אצל הכותל, אלא לברך ברכת שהחיינו בשם ומלכות! אמרתי ועשיתי מעשה. אמרתי זאת באופן ספונטני, ללא הכנות מוקדמות, בגלל השמחה העילאית שאפפה אותנו בראותנו את הכותל, השריד היחידי של בית המקדש, המשוחזר מידי זרים ששלטו בו כאלף ותשע מאות שנה. הואיל וישנם תלמידי חכמים הקורעים קריעה בביקורם כיום אצל הכותל, אמרתי: עת לברר את הדבר לפי המקורות בהלכה בתלמוד ופוסקים, ראשונים ואחרונים. כמבוא לזה נביא הברייתא בנדרים יב, א ושבועות כ, א: "איזהו איסור האמור בתורה, אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו, כיום שמת בו רבו, כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, כיום שראיתי ירושלים בחורבנה, אמר שמואל והוא שגדור ובא מאותו היום". אנו למדים מכאן את גודל האבל שהיו מתאבלים על ירושלים מאחר החורבן ואילך. שנינו במועד קטן כו, א: "ואלו קרעין שאין מתאחין, ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים, אמר ר' אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנא אומר, וקורע; ירושלים בחורבנה, אומר, וקורע: בית המקדש בחורבנא אומר, וקורע". וע' רמב"ם הלכות תעניות פ"ה, ה"ז. לזה יש להעיר: לפני שחרור הר הבית, מקום המקדש והכותל, ראיית מקום המקדש היתה פירושה: דוקא כשרואה את מקום העזרה, ולא כשרואה את חומת הר הבית וגם לא כשרואה את הכותל המערבי שגם הוא כותל הר הבית, שאין צריך לקרוע עליו. ע' בספר "עיר הקודש והמקדש", ח"ב, מאת הגרי"מ טוקצינסקי ז"ל, ובמרוכז בספרו "ספר ארץ ישראל" סימן כב. בית יוסף לטור או"ח סימן תקסא ד"ה הרואה ערי ישראל: "והאי ערי יהודה בחורבנא דקאמר, דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל, אבל אם יש בהם ישוב, אף על פי שהם בידי נכרים היה נראה, לכאורה, דאין צריך לקרוע; ואפשר דכל שהם ביד נכרים, אעפ"י שיש בהם ישוב, בחורבנא מיקרי, וכן עיקר". בית חדש שם, ד"ה הרואה בא גם הוא לידי מסקנה זו ואומר: "דהא מצפה שקרעו עליה היה שם ישוב עם רב מיהודים וכשדים אנשי מלחמה דעדיין לא ידעו הם שנהרג גדליה ואת כל היהודים אשר היו אתו במצפה, אף על פי כן קרעו בגדיהם, מפני

שהיתה נכבשת תחת יד מלך בבל,, ופשוט הוא דהא ערי יהודה בחורבנו, היינו אפילו יש שם ישוב, כל שיד האומות שולטת עליו - בחורבנו מיקרי". סברא זו הביע כבר קודם לכן בעל כפתור ופרח פ"ו: "ונראה כי חורבנו אינו רוצה לומר שיהיו מאין אדם, אלא שאין שם ישראל בישובו, שהרי שכם שילה ושומרון לא היו חרבין לגמרי כשבאו אותם שמונים איש", ולבסוף פסק שקרע ערי יהודה דינו לכל דבר כקרע ירושלים ובית המקדש דהא כי הדדי קתני להו עולא ביראה. לפי זה אנו באים לידי מסקנה ישירה כי אם אין חיוב עוד לקרוע על ערי יהודה, גם על ירושלים ובית המקדש, אחרי שנכבשו ושלטון ישראל עליהם, אין עוד חיוב לקרוע, כי בהדי הדדי קתני להו ודין אחד להם. יתר על כן, הקריעה היא הביטוי של אבלות קודרת ונוקבת ולכן אם כיום, אחרי התשועה הגדולה שעשה צור ישראל לעמו ישראל, לארצו ונחלתו, קורעים למראה הכותל המערבי והר הבית, הרי זה כאילו הקורעים עדיין שרויים באל ובצער והם כפויי טובה ואינם מכירים בנסים שעשה אדון הנפלאות לעם בחירו ולארצו אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד. עיקר דברי אלה פורסמו ב"הצפה" מיום כ"ב סיון תשכ"ז. על זה העיר הרב ר' דוד יחיאל ורנר מחזרה ב"הצפה" מיום ב' תמוז תשכ"ז כי "בית המקדש עדיין בחורבנו גם אם נמצא תחת שלטון יהודי, על הר הבית עדיין עומד מסגד עומר ותמידין ומוספין עדיין בטלין ממנו, ולכן בית המקדש בחורבנו קיים והרואהו בחורבנו חייב לקרוע". כפי שנמסר ב"הצפה" מיום י"ג תמוז תשכ"ז השיב על שאלה שנשאל בנידון זה הגר"צ יהודה הכהן קוק "על אף שלגבי בית המקדש לא נאמר בדין הביטוי "בחורבנו" וניתן היה לטעון שלגביו לא תלויה הקריעה במי ששולט בו, אלא בעצם האבל על חורבנו הממשי ועל אי קיומו. בכל זאת האבילות האמיתית על בית המקדש היא בגלל יד הגויים השולטת בו, ואילו כיום אנו שולטים על הכותל ועל הר הבית (גם אם יש בו מסגד), והעיכובים להקמת בית הם עתה מצדנו - עיכובים הלכתיים ופוליטיים" ובזה הורה כהוראתי. גם הגר"ש גורן הורה כהוראתי לחיילים שבאו אתו בראשונה, שלא לקרוע על יד הכותל, אלא לברך שהחינו. וזוהי חות דעתו על שאלה שנשאל, כפי שנמסרה ב"הצפה" מיום י"ג מנ"א תשכ"ז "אין מקום בשעת שמחה עילאית כזאת שזכינו לה אחרי אלפיים שנה של חורבן, גלות ושואה, לערבב את התוגה ואת האבל לתוך השמחה, שיחד עם ברכת שהחינו נקרע קריעה על חורבן בית המקדש, במיוחד כאשר הקריעה נגרמת על ידי הראייה שלנו את הר הבית. וראייה זו שבאה עקב גאולת המקום ושחרורו, מביאה לנו שמחה על שזכינו לראות את הר הבית כשהוא בדינו. ממילא אין מקום לקרוע, בפרט כשצעד ראשון זה עשוי להביא בהמשכו לבנין בית המקדש על תילו. הלכך כאתחלתא דגאולה ממשית שגאלנו את הר הבית מצאנו סמוכין לוותר על חובת הקריעה, ובמקום זה לברך ברכת שהחינו".